

ONDERWIJS IN BURGERSCHAP: WAT SCHOLEN KUNNEN DOEN

Hessel Nieuwelink

h.nieuwelink@hva.nl

CREATING TOMORROW

Tabel 4.1.1. Burgerschapseducatie in Nederland

Respondenten	Schaal	Gemiddeld	Min.	Max.	Gemiddeld percentage positief	Gemiddeld percentage positief				
						0%	20%	40%	60%	80%
leerlingen	Leren over burgerschap op school	2,0 (0,7)	1	4	48%					
leerlingen	Deelname democratische activiteiten op school	1,4 (0,4)	1	3	30%					
schoolleiders	Inspraak van leerlingen, ouders en docenten op school	3,0 (0,4)	1	4	74%					
schoolleiders	Milieubewuste praktijken op school	2,3 (0,6)	1	4	40%					
schoolleiders	Burgerschapsactiviteiten in de lokale gemeenschap	3,2 (0,6)	1	5	40%					
leerlingen	Belang dat leerlingen hechten aan participatie op school	3,1 (0,5)	1	4	84%					
leerlingen	Bereidheid tot participatie in schoolactiviteiten	2,2 (0,7)	1	4	35%					
docenten	Burgerschapsactiviteiten in de klas	2,0 (0,4)	1	4	22%					
docenten	Bekwaamheid voor het onderwijzen van burgerschap	3,0 (0,5)	1	4	76%					
leerlingen	Openheid van klasklimaat voor discussie	2,7 (0,6)	1	4	62%					
leerlingen	De perceptie van leerling over docent-leerling relaties	3,0 (0,5)	1	4	80%					
leerlingen	Verbaal en fysiek geweld	1,4 (0,4)	1	4	22%					
schoolleiders	Pesten op school	1,9 (0,4)	1	4	18%					
schoolleiders	Activiteiten tegen pesten op school	1,5 (0,2)	1	2	50%					

Aantal respondenten is 2812 leerlingen, 1374 docenten, 103 schoolleiders. Antwoord categorieën lopen van één tot twee, drie, vier, of vijf, waarbij een hogere score meer instemming met de stelling/vraag betekent. Gemiddeld percentage positief geeft percentage op hoogste twee antwoord categorieën tenzij anders vermeld. () Standaard deviaties zijn tussen haken vermeld. Superscripts geven aan ^{a)} gemiddeld percentage ja, wel eens gedaan. ^{b)} gemiddeld percentage ja. ^{c)} gemiddeld percentage de meeste of (bijna) alle leerlingen doen mee. Vragen en antwoordcategorieën per schaal zijn opgenomen in Bijlage C.

Tabel 4.2.11. Open klasklimaat voor discussie in 2009 en 2016

Land	2016			2009		Verschil (2016 – 2009)	
Nederland [†]	47	(0,3)	▽	49	(0,5)	-1,1	(0,6)
België (Vlaanderen)	50	(0,3)	▽	49	(0,3)	0,6	(0,5)
Denemarken [†]	54	(0,3)	▲	55	(0,3)	-0,9	(0,6)
Finland	49	(0,2)	▽	49	(0,2)	-0,3	(0,5)
Noorwegen (9)	52	(0,3)	△	53	(0,5)	-0,5	(0,6)
Zweden	52	(0,4)	△	51	(0,3)	1,5	(0,6)

OPVALLENDE RESULTATEN

- Herkent u dit?
- Vooral belangrijk omdat:
 - Juist deze aspecten 'werkzaam' zijn
 - Docenten ze herkennen
 - Er veel in aandacht voor lijkt te zijn

WAT WETEN WE DAT WERKT?

Onderzoek wijst op aantal aspecten

Mechanismen

- Voeren van een dialoog
- Belang van open en veilig klasklimaat
- Actieve participatie leerlingen

Voorwaarden

- Structureel aanbod
- In lerarenopleiding aandacht voor burgerschap

WAT BETEKENT BURGERSCHAP EIGENLIJK?

Het maatschappelijk functioneren van vrije individuen die op gelijke basis gezamenlijk de samenleving vormgeven.

Centrale kern: gedeelde waarden

- Democratische rechtsstaat: gelijk(waardig)heid en vrijheid
- Zelfbestuur: participatie, zeggenschap
- Maatschappelijke participatie ten behoeve van (veronderstelt) algemeen belang (bijv solidariteit, duurzaamheid etc.)
- Rechtvaardigheid: (verschillende) visie(s) op rechtvaardige samenleving
- Dilemma's: burgerschapswaarden botsen (vrijheid-gelijkheid)

A. OPEN PEDAGOGISCH KLIMAAT

Gaat onder meer over:

- zichzelf kunnen uiten, veilige sfeer
- Ruimte hebben om in discussie te gaan
- Ook met leraren
- Verschillende perspectieven horen
- Invloed voelen op schoolbeleid

B. LESAANBOD OVER BURGERSCHAP

Elementen van lesaanbod

- a. Structureel bespreken burgerschapsonderwerpen (rechtvaardigheid, kinderrechten, diversiteit, solidariteit, discriminatie, terrorisme, Holocaust, etc.)
- b. dialogische didactiek: vragenstellen + uitwisselen
- c. Verschillende perspectieven bieden
- d. Wereld de school binnen halen
- e. Onderwerpen betekenisvol maken
- f. excursies: inhoudelijk gesprek over leeractiviteit essentieel

MAAR HOE DAN?

Voorbeelden uit ‘Onderwijs in burgerschap’

- Veilig klimaat
 - Fictieve cases: onderwerpen los van individuele leerlingen (via verhalen)
 - Positieve benadering: hoe naar ook, leerlingen mogen er zijn (zelfs geradicaliseerde leerlingen)
- Structurele aandacht
 - Onderdeel van speciale lessen
 - Maar niet alleen een projectje: maatschappelijke vorming onderdeel van hele onderwijs
- Betekenisvol maken van onderwerpen
 - Gaat niet om leren van abstracte gebeurtenissen, personen of instituties
 - Maar om achterliggende principes
 - In de context van het eigen leven van kinderen

VOOR WIE IS HET EEN TAAK?

• Omgangsvormen	alle leraren +
schoolleiding
• Gesprekken aangaan	alle leraren + sl
• Samen besluiten nemen	alle leraren + sl
• Wereld de klas binnen halen	alle leraren + sl
• Lesgeven over specifieke onderdelen	leraren met expertise
• Reflectie op buitenschoolse activiteiten	leraren met expertise

MECHANISMEN

Open en veilig klasklimaat

- Iedereen mag en kan perspectief geven
- Ook docent mag je tegenspreken

Dialogische werkvormen

- Uitwisseling van verschillende perspectieven
- Iedereen moet ruimte hebben om die te geven
- Brede participatie
- Geen hiërarchie in perspectieven

Alle leerlingen moeten kunnen meedoen

HOE KOMEN WIJ NU VERDER?

- Welke good practices zijn er op uw school?
- Hoe verstevigen wij burgerschapsonderwijs op scholen?
- Wat is daar voor nodig?